

Fotó: Bv. fotó

A VÍZTORONY ÁRNYÉKÁBAN TANULMÁNY A TÖKÖLI BÜNTETÉS-VÉGREHAJTÁSI INTÉZETEKRŐL

In the shadow of the water tower

Study about the penitentiary institutions of Tököl

A fiatalokkal való foglalkozás, a kamaszok nevelése, a jövő nemzedékének jó irányba terelése komoly társadalmi felelősség. Ez a felelősség megsokszorozódik akkor, amikor mindezt börtönfalakon belül kell végrehajtani. A tököli börtön(ök) története kiváló lenyomatát adja a fiataikorú elítéltekkel való foglalkozás történeti áttekintésének. A tanulmány elsődleges célja, hogy némi történeti áttekintéssel együtt bemutassa a tököli intézményrendszert, a mai szervezeti struktúrát, és a reintegráció érdekében a tököli víztorony árnyékában tett erőfeszítéseket. Az olvasó megismerheti azokat a szemléletformáló eszközöket is, amelyek a rend és fegyelem fenntartása mellett nem csak a generális prevenciót, de az egyén fejlődését is lehetővé teszik, növelve ezzel a társadalmi visszailleszkedés sikerének esélyét.

Kulcsszavak: Tököl, fiataikorú, reintegráció, drámapedagógia, börtönszínház, megoldásfókuszú reintegráció

Dealing with youngsters, teaching the modern adolescents and leading the upcoming generation to the right way all mean serious social responsibility. This sort of responsibility increases exponentially when it has to be carried out within the restraints of the prison walls. The history of the penitentiary institution(s) of Tököl provides a great example of the evolution of work and education carried out with juvenile inmates. The primary purpose of the study – after the historical overview - is to introduce the institutions of Tököl and the current organizational structure, as well as to provide an overview of the reintegration works and efforts made in the shadow of the water tower situated inside the prison. This paper will provide a glimpse of the different kind of tools and techniques that are currently in place, that in addition to keeping up discipline and order serve not only the purpose of general prevention, but also trigger individual development, therefore increasing the chance of successful reintegration of the inmates upon their release.

Keywords: Tököl, juvenile, reintegration, drama pedagogy, prison theater, solution-focused reintegration

Tököl, börtön. Talán nem túlzó az a megállapítás, hogy azok, akik ezt a két szót egy mondatban hallják, zsigerből a fiatalkorú fogvatartottakra asszociálnak. Nem véletlenül, hiszen a tököli börtönben már 1963 óta helyeznek el fiatalkorú elítélteket, és hosszú évtizedeken keresztül ez volt az egyetlen ilyen céllal működő büntetés-végrehajtási intézet Magyarországon. Azonban ahogyan ma már Tököl városa sem csak a börtönéről ismert, a tököli börtön sem kizárólag fiatalkorú fogvatartottak elhelyezéséről. A következő oldalakon rövid történelmi bevezetőt követően bemutatom az intézmény működésének szakmai, szervezeti és emberi mérföldköveit, fejlődésének útját, valamint a jelenkor korszerű büntetés-végrehajtási szemléletrendszerét, mely munkánk elvi alapját képezi. Mindezeket törekszem a börtönhétköznapi történésein keresztül megjeleníteni, annak érdekében, hogy jól érzékelhetőek legyenek a fogvatartottakkal való foglalkozás lehetséges irányai.

A büntetés-végrehajtás országos parancsnokának 1963. június 29-én kelt parancsa értelmében az ország börtöneiben elhelyezett jogerős és nem jogerős ítélettel rendelkező fiatalkorú fogvatartottakat Tököltre kellett szállítani egy hónapon belül. A fiatalkorúak központi elhelyezése több szempontból is indokolt lehetett, bár a valós okok nem ismertek. Feltehető, hogy az 1956-tól 1959-ig internáló táborként működő objektum kiürítése, és a bűnözéssel fertőzött Budapest közelsége is indokolhatta a tököli objektum célzott igénybevételét. A helyszínen a fiatalkorúak betelepítését megelőzően, már 1961-től működött a Tököli Központi Kórház és Munkahely. A kórház a mai napig szerves részét képezi a tököli börtönéletnek, jelenleg Büntetés-végrehajtás Központi Kórház néven működik, és hajtja végre gyógyító feladatait a börtönfalakon belül. Az 1956-ot megelőző időszakról kevés írásos emlék maradt fenn a levéltárakban, azonban az biztosra vehető, hogy az internáló tábor megelőző időszakban honvédségi gépjárműtelepként, azt megelőzően pedig huszárlaktanyaként funkcionált. Mindennek jelei a mai napig fellelhetők egyes régműltből megmaradt szimbólumokban, melyek a kórház épületét díszítik. A mai börtön tehát nem büntetés-végrehajtás céljából épült, az első években idehelyezett fiatalkorúakkal kezdték meg a terület és az épületek átalakítását, így nyerte el mai napig felismerhető elrendezését és formavilágát, a hazai börtönökre alapvetően nem jellemző parkosított jellegét hatalmasnak mondható zöld területtel a falakon belül.

A börtön Tököl város külterületén található Ráckeve irányába. A nyugati oldalról a Duna fő ága, keleti oldalról pedig a ráckevei HÉV pályája fogja közre egy kilométeres távolságon belül. Napjainkban ezen a közel 25 hektáros területen található a Tököli Országos Büntetés-végrehajtási Intézet, a Fiatalkorúak Büntetés-végrehajtási Intézete, a már említett Büntetés-végrehajtás Központi Kórház, és a Duna Papír Termelő, Kereskedelmi és Szolgáltató Kft. A terület építményekkel nagymértékben tagolt. Még felülnézetből sem lehet felfedezni klasszikus csillag, vagy kereszt alapterületű épületeket. Nem véletlenül, hiszen a mai körletépületek egy része a huszárok, vagy épp hátsaik elhelyezésére szolgált, és ezek az épületek kerültek átalakításra a múlt század közepén, vagy épp kerültek újak felépítésre a későbbiek során. A kialakított H alakú épületek hosszú évtizedekre meg is határozzák az alkalmazható szervezeti struktúráját. Nincs átlátható függőfolyosós megoldásokkal kialakított csarnoképület, ehelyett számos fölszintes épület van szétszórva a területen, látszólag tudatos struktúra nélkül. A földszintes épületek sorából kimagaslik a kórház négy szintes épülete, amely korábban a laktanya központi épülete volt, egy 80-as évek derekán megépített három szintes épület, ami ma a fiatalkorú fogvatartottak elhelyezésére szolgál, és a börtön szimbólumává váló, jelenleg használaton kívüli víztorony.

A városokon kívüli területeken megépült börtönök többségében ma is található víztorony, ami épp ezért számos büntetés-végrehajtási intézet jelképe lehetne, Tökölön pedig valóra is vált ez az elképzelés. A Fiatalkorúak Büntetés-végrehajtási Intézetének címere 2009-től az intézet területén „raboskodó” víztorony lenyomata egy pajzs alakban, aminek lábánál a fiatalkorúak oktatására utaló könyv található, ennek egyik lapján egy paragrafus jel, másik lapján pedig egy szintén oktatást szimbolizáló lúdtoll kapott helyet. A címer alapötletét egy fogvatartotti rajzpályázat győztes alkotása adta, amit némi finomítás után az állomány egyik tagja készített el digitális formában. Az eredeti funkcióját az építmény már két évtizede nem tölti be, lábazata a kétezres évek elején került megerősítésre, ezért jelen állapotában valóban csak jelképként lehet rá tekinteni. Tököl város értéktár bizottsága 2017-ben a víztornyot a helyi értéktárba emelte, megtéve ezzel az első lépést a műemlékké nyilvánítás útján. Az intézet vezetésének hosszú távú elképzelései között egy teljes állagmegóvó felújítás és egy múzeum kialakítása is szerepel, amely méltó módon, egyedi helyen állíthatna emléket a település, és a víztorony lábánál elterülő börtönkomplexum történetének.

A fizikai környezet és az építészeti struktúra mind biztonsági, mind pedig reintegrációs szempontból rendkívül fontos, különösen akkor, ha fiatalkorúak fogvatartásáról beszélünk. Az is kijelenthető, hogy a környezet alapvetően képes determinálni a magatartást, de a zöld környezet önmagában nem elegendő eszköz a reintegrációt segítő, végrehajtó állomány kezében. Eltérő foglalkozások, eltérő programok, eltérő szabályozás is szükséges. A fiatalkorúakkal való eltérő foglalkozás igénye, pontosabban ennek a szükségességének felismerése nem új keletű felfedezés. A magyar büntetőjog egyik legfontosabb mérföldköve, a Csemegi-kódex is tartalmazott olyan elemeket, amelyek eltérő módon kívánták szabályozni a büntelkötő fiatalokra mért büntetést. A kódex kizárólag a 12-16 éves életkor közötti fiatalkorúakat nevesítette, és rájuk nézve rendelkezett el némileg enyhébb büntetés kiszabását. A jogalkotók az idősebb korosztályt már a felnőttekkel való együttes elhelyezésre és velük azonos megítélésre „kárhoztatta”.

A fiatalkorú fogvatartottak megkülönböztetett büntetőjogi kezelésének bevezetése az 1908. évi XXXVI. törvény (az I. büntetőnovella) hatálybalépésével vette kezdetét. A szabályozás kiterjesztette a korábbi 16 éves életkori határt a 18. életkor betöltéséig, és a felnőttekétől eltérő büntetési módokat vezetett be, többek között a javítóintézeti nevelést, a próbára bocsátást, vagy épp a dorgálást. Mindemellett a fiatalkorúakra kiszabott büntetés legsúlyosabb fokozataként a fogház és az államfogház büntetési nemeket írta elő. A reformok nem csak a szavakban, de az eszmékben is teret nyertek, hiszen a fiatalkorú bűnelkövető személyiségét, értelmi és erkölcsi fejlettségi szintjét is irányadónak ítélte a büntetés, vagy intézkedés kiszabásakor. Ebben a korszakban indultak útjukra azok a pedagógiai nevelés alapjait megteremtő módszerek, amelyek a második világháborúig meghatározták a fiatalkorúakkal való foglalkozást Magyarországon. Az említett büntetőnovella végrehajtási rendelete az alábbi szövegezést tartalmazza:

„Amennyire a büntetési időtartam és a fogház viszonyai megengedik, arra kell törekedni, hogy a szabadságvesztésre ítélt fiatalkorú a fogházból becsületes, dolgozó munkásként kerüljön ki, aki szabadulása után képességeinek és hajlamainak megfelelő valamely foglalkozási ágban a megélhetéséhez szükséges eszközöket becsületes úton megszerezheti.

A fiatalokú elitétet erkölcsileg megjavítva munkáséhez kell szoktatni és lehetőleg olyan iparágra vagy kézimunkára kell tanítani, amely a szabad életben boldogulását biztosítja. E célra figyelemmel az iskoláztatást, valláserkölcsi nevelést és munkáltatást olyképp kell irányítani, hogy hatásukban egymást kiegészítve, a fogházból kikerült fiatalokú személyében az államnak, a társadalomnak hazafias, hasznos és megbízható állampolgárt adjanak.”

A jogszabályi háttér az ezt követő több mint száz év alatt is számos alkalommal változott, hiszen változott mögötte a jogpolitikai rendszer is, de a „nevelés-növelés” szándéka már soha sem hagyta el a tököli falakat. A legutolsó jelentős változást a 2013. évi CCXL. törvény (a büntetés-végrehajtási törvény) hozta, amely megerősítette azt a rezsimrendszert, melyet a tököli fiatalokú fogvatartottak esetében már a törvény hatályba lépése előtt két évtizeddel elkezdtek alkalmazni, bár nyilvánvalóan egy kevésbé kidolgozott, és nem jogszabályi szintre emelt formában.

Tevékenységünk alapját tehát ma is az képezi, ami több mint száz esztendővel ezelőtt. Bármely fogvatartott befogadásakor arra törekszünk, hogy megismerjük előéletét, hogy megtudjuk mi vezette őt a bűnelkövetés közelébe, hogy megismerjük a gondolkodását a világról. Hogy miért is szükséges ez? A válasz magától értetődő, hiszen ha nem tudjuk kivel állunk szemben, nem találhatjuk meg a helyes kezelési módszereket és eszközöket. Ezt teszi az orvos is, mikor betegével az első alkalommal találkozik. Nem csak a pillanatnyi tünetekre fókuszál, ahogyan a büntetés-végrehajtás sem fókuszálhat kizárólag az elkövetett bűncselekményre és a pillanatnyi viselkedésre, és ahogyan az orvos is a kiváltó okokat keresi, úgy keressük azokat mi is, persze nem szociológiai, hanem elsődlegesen reintegrációs szempontokat a szem előtt tartva.

Tapasztalataink alapján a fiatalokú fogvatartottak legnagyobb eséllyel valamilyen elhanyagoló közegből kerülnek a bűnelkövetés, végül a börtön közelébe. Fontos leszögezni, hogy ez jellemzően nem függ össze a család társadalmi státuszával, egzisztenciális lehetőségeivel. Jómódú család ugyanúgy elhanyagolhatja gyermeke nevelését, mint amelyek komoly anyagi problémákkal küzdi meg a mindennapokat, mégis többnyire a társadalom pereméről kerülnek a fiatalok összeütközésbe a törvénnyel. Túlnyomórészt tehát nehéz gyermekkor után, nehéz körülményekből kerülnek börtönbe ezek a fiatalok, de azt is érdemes megvizsgálunk, hogy milyen kompetenciák, milyen készségek, milyen jellemző életkori sajátosságok azok, amelyek a fiatal kamasz korosztályt általában jellemzik a börtönön belül? Ezek az alacsony iskolai végzettség, a megküzdési stratégiák és a konfliktuskezelési módszerek szűk spektruma, az önismeret alacsony szintje, a szexuális felvilágosultság alacsony szintje és az alkalmazkodási készség hiánya. Mindezek jelentik jellemzően azt az állapotot, amivel egy fiatalokú fogvatartott megkezdí napjait egy büntetés-végrehajtási intézetben. Ezek azok a körülmények, készségek, képességek, amelyek a legtöbb alkalommal képezik a reintegrációt támogató szakmai tevékenység kiindulópontját. A cél és a kiindulópont tehát ismert, ami alapján a feladatunk a beépült minták megváltoztatása, a meglévő készségek, képességek fejlesztése. Mindennek a legjobb módja az oktatás, kifejezetten akkor, ha erről a korosztályról beszélünk.

Az oktatás kapcsán vizsgáljuk meg elsőként az iskolai oktatást. Az iskola – hasonlóan ahhoz, ahogyan a börtönön kívül – nem csak tárgyi ismeretet és lexikális tudást ad át,

de a tanítókon keresztül értéket is közvetít, nevel, felébreszti a tudásvágyat, megtanítja küzdeni és harcolni a tanulót. Azt a tanulót, aki az iskolában jó esetben nem csak a kétszerkettőt sajátítja el, de a kitartás képességét is. Tökölön hagyományosan évtizedek óta külön épületben, könyvtárral, tornateremmel ellátott iskola támogatja a reintegrációs törekvéseket. A fiatalok, és napjainkban már a nagykorú fogvatartottak is részt vehetnek az általános iskolai oktatásban, érettségire felkészítésben, vagy épp OKJ-s szakképzésben. Az elmúlt években burkoló, és kőműves szakmaképzés, 2018-ban pedig festő szakmaképzés indul. Iskolarendszeren kívüli képzés keretében minden évben megvalósul targoncavezetői képzés is, melynek gyakorlati előnye, hogy a Duna Papír Kft.-nél a targoncavezetést fogvatartottakkal is meg tudják oldani, akik aztán kellő gyakorlati tapasztalattal és ezzel a vezetői engedéllyel a birtokukban könnyedén tehetik meg az első igazi lépést a sikeres reintegráció irányába, azaz legális, megfelelő anyagi biztonságot nyújtó munkahelyen képesek elhelyezkedni, legalábbis a lehetőség ezáltal a kezükbe kerül. A fiatalok alacsony létszáma miatt az oktatásba már nagykorú fogvatartottak is bevonásra kerülnek, akik elsősorban a napi munka mellett tanulnak esti képzési keretek között. Van azonban a tanulásnak olyan formája is, amely nem a tárgyi tudás fejlesztésére, hanem elsődlegesen a beépült minták formálására szolgál. Az intézeti szakmai munka során ezek a tapasztalati úton keresztül megvalósuló tanulási módok segítik elérni a legmélyebb változásokat a fiatalok között. Olyan képességek és készségek elsajátítását teszi lehetővé a tapasztalati úton és élmények által történő tanulás, amelyek hosszú távon képesek megváltoztatni a korábban beépült mintákat, így téve lehetővé, hogy az új mintát a szabadulást követően is magával vigye a fiatalok. A következő néhány példán keresztül ez láthatóvá is válik.

Első példaként egy olyan jogintézményt mutatok be, amelyet elsősorban a fiatalok fogvatartottak részére kívánt lehetővé tenni a jogalkotó. A csoportos kimaradás nem ismeretlen lehetőség a bv. intézetek előtt arra, hogy elsősorban fiatalok fogvatartottak csoportja részére börtönön kívüli, főképp kulturális célzatú intézménylátogatást szervezzen meg. Az előkészítés maga az intézmény kiválasztásával és felkeresésével kezdődik. Tökölről a teljesség igénye nélkül, valóban csak példálózó jelleggel felsorolva az alábbi helyeken tehetek látogatást a fogvatartottak: Hadtörténeti Múzeum, Országos Széchenyi Könyvtár, Szentendrei Skanzen, Esztergomi Bazilika, Fővárosi Nagycirkusz, Fővárosi Állat- és Növénykert, Terror Háza, Csodák Palotája, de több színház, és több múzeum is megtalálható még a listában. A helyszín kiválasztása mellett a fogvatartottak kiválasztása a legfontosabb feladat, hiszen a csoportos kimaradás elsősorban jutalmazási forma, azonban ahogyan a többi jutalmazási mód, ez is a reintegrációt köteles elősegíteni, legalábbis csak így nyer értelmet. Az utóbbi időben nemcsak közintézmények kerültek a csoportos kimaradás fókuszába, hanem későbbi lehetséges foglalkoztatók is. Így került a célkeresztbe egy kelet-magyarországi csokoládégyár, ahol a fiatalok elítéltek nemcsak a sajátos utazás élményét kapták meg a kimaradás során, hanem a gyárigazgató ígéretét is arra, hogy börtönműlttal rendelkezőknek is biztosítja a munkavégzés lehetőségét a vállalatnál. Ez szintén valódi lehetőség a fogvatartottak előtt, szakmai reményünk, hogy élnek is ezzel a lehetőséggel néhányan. A csoportos kimaradásnak célja persze az is, hogy a látogatás élményt nyújtson, pszichológiai háttere azonban sokkal több annál. A bizalom, amit a fogvatartottak számára „megszavazunk” – hogy együtt fognak működni végig a látogatás során rácsok és falak jelenléte nélkül is – jelenti az igazi értelmet. Ezzel a bizalommal mindaddig egyikük sem él

vissza az elmúlt 10 évben. Hogy miért? Talán azért, mert ezek a fiatalok korábban még soha sem kaptak bizalmat. Ez olyan tudás és olyan érték, amit a szabadulás pillanata után is megőriz a fogvatartott, és emellett megmutatja a többi elítélt számára, hogy az együttműködéssel milyen eredményeket lehet elérni a falakon belül.

Hasonlóan kiemelendő példa a Fiatalkorúak Büntetés-végrehajtási Intézetében első alkalommal 2013-ban megvalósult jobb agyféltekés rajzolás program a Nemzeti Bűnmegelőzési Tanács támogatásával. A programnak ekkor alapeleme volt, hogy ne csak a fogvatartottak részére biztosítsunk programot egy határozott időtartamra, hanem a fenntarthatóság jegyében nevelő kollégák is elsajátítsák a tudást annak érdekében, hogy később ők maguk is képesek legyenek oktatni azt a fogvatartotti állomány részére. Maga a program első alkalommal összesen 30 fő fogvatartott részére jelentett 11 munkanapnyi elfoglaltságot. Ennek keretén belül a többség elsajátította a fekete-fehér rajzolás készségét, valamint a színes akril és a színes pasztell technikákat. Egyértelmű előnye a programnak, hogy a résztvevők valóban képessé válnak értékelhető művészeti alkotások létrehozására, de ennél sokkal többet tanított meg számukra. Képzelnék el, hogy mennyire nehéz lehet három egymást követő napon beülni az iskolapadba napi nyolc órára, és kizárólag ugyanarra a dologra fókuszálni. Ez „főállású” diákként sem egyszerű a civil életben bármely középiskolában, sejtethető épp ezért, hogy mennyire erőt próbáló lehet mindez egy, a civil életnél ingerszegényebb környezetből – a zárkából – kilépve ilyen körülmények között jól teljesíteni. A fogvatartottak esetében is ez volt a legnagyobb kihívás. A szigorú oktatók, és a felügyelet jelenléte mellett is többen megpróbálták feladni a napi megterhelést. Ami igazán meglepő volt, az az a tény, hogy a fogvatartottak egymást győzködtek arról, hogy senki se adja fel, hogy mindenki tartson ki, mert ennek meg lesz az eredménye. És meg is lett. A harmadik nap végére minden résztvevő elégedett lehetett a saját teljesítményével, és valós sikerélményt élhetett át kizárólag saját művészeti teljesítményének és szorgalmának, kitartásának köszönhetően. Olyan sikerélményt, amit talán soha sem élt át korábban. Ezzel együtt mindenki megtanulhatta, hogy a kitartás, és a kemény munka gyümölcse a megelégedettség és a siker lehet. Az sem elhanyagolható eredmény, hogy fogvatartottak csapatként gondolkodtak, és csapatként működtek együtt. Ennek során egymásért küzdöttek, és egymásban próbálták tartani a lelket, hogy a siker ne csak egyéni, de közös is legyen. Mindezen értékek olyan minták beépülését szolgálják, amelyeket a fogvatartottak – a csoportos kima-radással kapcsolatban is említett módon – továbbvisznek magukkal a szabadulás utáni időszakra is.

Szintén nem hétköznapi példaként említem azt az esetet, amikor néhány éve egy fiatalkorú fogvatartott latin érettségire készült fel a börtönben. Az érettségire egy belvárosi középiskolában került sor, természetesen ugyanabban az időpontban, és ugyanolyan körülmények között, mint mindenki esetében, aki azon a napon latinból érettségizett az országban. A különbség mindössze abban rejlett, hogy az érintett fogvatartottat egy felügyelő kollégánk is bekísérte a tanterembe. A fiatalkorú latin érettségi eredménye dicséretes ötös lett. A hibátlan dolgozat már önmagában is különleges eredmény, de valódi értékét az teremti meg, hogy az érettségiző fogvatartott egy tízfős zárkában tudott felkészülni erre a kiváló teljesítményre. A felkészülés során a zárkatársak nem csupán hagyták felkészülni az érettségiző fogvatartottat, de segítettek is a felkészülését. Kikérdezték a szótárfüzetből, vagy épp visszaellenőrizték a tankönyvi kérdésre

adott válaszait. A fogvatartottak ebben a helyzetben képesek voltak csupán egyikük sikeréért küzdeni, és félretenni az önös érdekeiket. Este le tudták halkítani a televíziót, időben feküdtek le aludni, nem zajongtak, amikor a másik tanult, és folyamatosan biztatták is társukat. A csoport céljait képesek voltak tehát saját céljaik elé helyezni. Mindez azt eredményezte, hogy a sikeres vizsgát követően természetesen nem csak az érettségiző fiatalok, de a zárkatársai is dicséretben részesültek. Ebben a konkrét esetben a csoportmunka, és a csoportcélok saját céljaink elé helyezése is olyan készség, képesség, tudás, amelyeket a fogvatartottak a szabadulás utáni időszakra is magukkal vihetnek, amit nem a börtön és a jogszabályok kényszerítettek rájuk, hanem ők maguk alakították ki, élték át és valósították meg.

A fentebb említett jobb agyféltetés rajzolás mellett az intézetben zajló egyik legnépszerűbb, és talán leghasznosabb program a börtönszínház, amely a drámapedagógia módszereivel igyekszik megtörni a hétköznapi egyhangúságát, és értelmet adni a büntetésnek. A 2018-ban megrendezett III. Országos Börtönszínházi Találkozót, melynek döntőjét a budapesti József Attila Színházban rendezték, a tököli fogvatartottakból álló csapat nyerte meg a Kirág-Lak című darabban, melyet két tököli reintegrációs tiszt kolléga álmodott meg és vitt színpadra hatalmas lelkesedéssel, és rengeteg munkával. A darab egyik fő célja annak a bemutatása volt, hogy a kirekesztettség miként hat az egyénre, és hogy egy elveszett embernek is megvan az esélye arra, hogy érvényesüljön az életben. A börtönön belül különösen fontos üzenet ez a fogvatartottak számára. A darabban egy földikutya család mindennapjaiba nyerünk betekintést. A földikutya szemek nélküli, korlátozott hallással rendelkező védett emlős, azonban a történetben szereplő családba váratlanul beleszületik egy szemekkel és fülekkel rendelkező újszülött. Sajátos „fogycékkossága” miatt a családtagok kiközösítik, gúnyolódnak rajta, de végül pont ő az, aki megmenti a családot az útépítő munkagépek által jelentett veszélytől. A megható darab, ami időnként nevetett, időnként elgondolkodtat, néha pedig könnyet csal a néző szemébe, tökéletesen alkalmas arra, hogy a fellépők mellett a nézőket is elgondolkodtassa a világ valóban fontos dolgairól. Néha ezek a gondolatok azok, amik képesek cselekvésre bírni az embert, és ezáltal talán más irányba terelni egy bűnt elkövetett fogvatartottat. A szereplők egyébként a napi börtönélet, a napi munka és tanulás mellett készültek a darabra. Nem „főállású” színészeként jártak próbákra, hanem szabadidejükben. Napról napra formálódtak ők maguk csapatává, egyénileg hétről hétre jobb előadóvá, a kezdeti szövegek pedig így formálódtak szereplők és nézők szívét egyaránt megérintő győztes színpadi alkotássá. Ez pedig egy rendkívül fontos megtapasztalás azoknak, akik mindebben részt vehettek. Számukra a kezdeti nehézségeket a felkészülés során csak még nagyobbak követték. Időnként kilátástalannak tűnt nem csak a siker, de akár néhány sor pontos és szözszerinti elsajátítása is. Pontosan, mint az életben. Időnként lehetetlennek tűnt az együttműködés a többi emberrel. Úgy, ahogyan megesis az életben. Időnként pedig már csak monoton hajtásnak tűnt az egész felkészülés. Igen, pontosan, mint az életben. De ezekben a pillanatokban is megmaradt a kitartás, a felkészítők támogatása, a belső hit és a küzdeni akarás. És pontosan úgy, mint az életben, ezek visznek közelebb az egyéni sikerekhez, a társadalmi elfogadottsághoz, a családok boldogulásához. Ezt tanítjuk meg a fogvatartottaknak a színpadi felkészülés és az előadás során úgy, hogy ők azt gondolták az elején, hogy csak egy szerepet tanultak meg és a hozzá tartozó szöveget. Azonban ennél sokkal többet kaptak. Így hat a drámapedagógia, észrevétlenül, mélyen beépülve.

Szintén a Nemzeti Büntemegelőzési Tanács támogatásával valósul meg egy újszerű kezdeményezés Tökölön, amiben egy-egy fiatalkorú fogvatartott mellett egy-egy nagykorú fogvatartott is részt vesz. Ez az úgynevezett megoldásfókuszú reintegráció. A család bevonása a reintegrációba a Büntetés-végrehajtási törvény megjelenése óta nem nevezhető új keletű reintegrációs intézménynek. A megoldásfókuszú reintegrációban az jelenti az újdonságot, hogy a foglalkozásokat vezetők egyfajta coaching szemlélettel dolgoznak. Nem ők mondják meg, hogy mi a megoldás vagy, hogy mi legyen a család és a fogvatartott célja a szabadulás után, nem ők mondják meg, hogy milyen út vezet a célok megvalósításához, csupán abba az irányba terelik a család és a szabadulás előtt álló interakcióit, hogy ezek a célok közösen megszülethessenek, és a megvalósulásnak ne legyen akadálya egy olyan családi közeg, aki nem támogatja a frissen szabadultat. Kiváltképp, hogy közvetlenül vagy közvetve ez a közeg is hozzájárult ahhoz, hogy a szabadulás előtt álló bünt követett el. A cél tehát, hogy a korábbi környezet és az egyén is felismerje az elkövetett hibákat, és közösen próbálják ezeket a jövőben elkerülni.

A fenti történetekből nyilvánvalóvá válhatnak azok az elvek, melyek segítségével a fogvatartottak reintegrációját kívánjuk elősegíteni, azonban mindehhez elengedhetetlen a támogató környezet is a börtönben. A támogató környezetnek pedig nagyon fontos része a fegyelem, a megfelelően alkalmazott szigor, és a következetesség is, hiszen a szabályok és a határok betartása, illetve annak elsajátítása is részét képezi a reintegrációt támogató tevékenységnek. Olyan egyszerűnek tűnő dolgok, mint a szigorú napirend, a munkavégzésre vonatkozó vagy az iskolai kötelezettségek, vagy épp az egymás közötti verbális érintkezés szabályainak betartatása, mind támogatják a reintegrációt célzó munkát, hiszen a szabad életben is vannak szabályok, amelyeket be kell tartanunk. Ezt jobb híján a fogvatartottaknak a börtönön belül kell elsajátítaniuk, illetve kell velük elsajátíttatnunk, ami pedig a velük foglalkozó felügyelők és reintegrációs tisztek rendkívüli kihívást jelentő feladata.

Bár életkorukból fakadó jelentőségük miatt elsősorban a fiatalkorúak kezelése került eddig kiemelésre, a tököli börtön számos sajátossággal rendelkezik még. Ebben az egyik legfontosabb mérföldkő 2016 volt, ekkor jött létre a Tököli Országos Büntetés-végrehajtási Intézet a Fiatalkorúak Büntetés-végrehajtási Intézete mellett, amely közel nyolcszáz nagykorú fogvatartott befogadását és elhelyezését biztosítja, köztük az országban egyedülálló módon önálló részleggel működik itt speciális HIV részleg, és itt található az egyetlen katonai fogda részleg is Magyarországon. A két bv. szerv között sajátos együttműködés került kialakításra. A két börtön önálló apparátussal működik, egy parancsnok irányításával. A Fiatalkorúak Bv. Intézetének gazdálkodással, nyilvántartással, egészségügyi ellátással, és részben a biztonsággal összefüggő feladatait a Tököli Országos Bv. Intézet látja el. A két börtön állománya a szétváláskor nem változott, ugyanazok a munkatársak alkotják, akik korábban. A változás elsősorban technikai jellegű volt.

A fiatalkorúak intézetében elsősorban börtön és fogház fokozatú, valamint letartóztatott férfi fogvatartottakat helyeznek el. Létszámuk jelentős változáson ment keresztül az elmúlt három évtizedben. 1986-ban az itt elhelyezett fiatalkorúak létszáma meghaladta az 1200 főt, de a rendszerváltás hatására ez a létszám erőteljesen lecsökkent az 1990-es évek derekára. Azt követően némi hullámmal ugyan, de végig 300-400 fő közötti fiatal helyeztek el Tökölön 2012-ig, amikor is országosan elkezdett csökkenni a fogvatartott fiatalkorúak száma. Mára az itt elhelyezett fiatalok száma nem

éri el a 100 főt, és országosan is alig haladja meg a háromszázat. A kormányzati célok, a szigorúbb fellépés a törvényt sértőkkel szemben, valamint az a tény, hogy a jogalkalmazók valóban ultima ratioként tekintenek a fiatalkorúak szabadságelvonására, társadalmi szempontból örömteli eredményt idézett elő a bebörtönzött fiatalkorúak számának csökkenése terén. Az itt elhelyezett fogvatartottak elsődlegesen a már említett iskolarendszerű oktatásban vesznek részt, bár arányaiban a dolgozók száma is magasnak mondható. Munkavégzésre az épületen kívül elsősorban a Duna Papír Kft. ad lehetőséget a fiatalkorú fogvatartottaknak, falakon belül pedig elsősorban terápiás jellegű csomagolási munka, illetve a körlet rendben tartása az, ami elérhető a fogvatartottak számára.

A négy büntetés-végrehajtási szerv együttműködése egy kerítésen belül számos kihívást tartogat az itt dolgozóknak, de mindannyian tudjuk, hogy felelősséggel tartozunk mind a négy szerv törvényes munkájáért, egymásért, és a jogszabályi előírások érvényesüléséért. Azzal is tisztában vagyunk, és elrejtteni sem akarjuk az olvasó elől, hogy a dolgozók hétköznapi során nem szólhat minden a felsorolt, és rendkívül színesnek ható programokról, és végképp nem szól minden a fogvatartott belső lelki vívódásainak kiegyensúlyozásáról. Részben azért, mert a fogvatartottak nagyobb része nem képes, vagy hajlandó önként bevonódni ezekbe a programokba, részben pedig azért, mert a börtönnek minden nemes és távoli társadalmi cél mellett is kategorikusan fent kell tartania és el is kell érnie azokat a törvényi célokat is, amelyek a társadalomtól való izolációt, és a visszatartó jellegből fakadóan a generális prevenciót szolgálják.

Munkatársaimmal közösen azon dolgozunk, hogy minden esetben megtaláljuk a helyzethez igazodó legjobb törvényes megoldást, amellyel nem sérül a fogvatartás biztonsága, fenntartható a rend és a fegyelem, és ezzel összhangban az abban együttműködő fogvatartottak megkapják a lehetőséget a sikeres reintegrációra. Új és jobb eredményeket azonban nem lehet csak és kizárólag „rég” módszerekkel elérni, ezért keresünk a biztonságos fogvatartás és a sikeres reintegráció érdekében új, és újabb utakat a börtönökön belül. Nem csak Tökölön.

Felhasznált irodalom

- Czenczer Orsolya (2014): Veszélyes fiatalok vagy fiatalok veszélyben?, NKE Szolgáltató Kft., Budapest
- Lőrincz József – Csányiné Lukács Emese (2013): Akiket nevelésre ítélték, Emlékkönyv a Fiatalkorúak Büntetés-végrehajtási Intézete fennállásának 50. évfordulójára, Fiatalkorúak Büntetés-végrehajtási Intézete, Tököl
- Pesti Ferenc (2014): Reintegrációs törekvések a Fiatalkorúak Büntetés-végrehajtási Intézetében. Börtönügyi Szemle 2015/1. p. 11-17.